

**ELEKTRON HUKUMAT INTERAKTIV XIZMAT TIZIMLARIDAN
FOYDALANISH**

**Ergashev Muxriddin Abduxakim o‘gli,
Abdukarimov Jaloliddin Xusniddin O‘gli**

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining Urgut filiali talabalari

ergashevmuxriddin617@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekistonda davlat organlari faoliyatini raqamlashtirish va elektron hukumat tizmidan foydalanishni tashkil etishning normativ-huquqiy asoslari haqida ma’lumot berilgan. Elektron hukumat tizmining tarkibiy elementlari va ularni tartibga solishning mexanizmlari ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: elektron hukumat, davlat organlari, elektron hujjat, elektron hujjat aylanishi, raqamlashtirish, inson huquqlari.

O‘zbekiston Respublikasida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini jamiyat taraqqiyotini ta’minlash, xalq xo‘jaligining barcha jabhalariga integratsiya qilish masalasi – barcha sohalar uchun o‘ta dolzarb va muhim vazifadir.

Tez taraqqiy etib borayotgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan “Elektron hukumat” tizimini yaratish, uning barcha imkoniyatlarini ijtimoiy va iqtisodiy, ta’lim, madaniyat, sog‘liqni saqlash, kommunal sohalarda amaliyotga tatbiq etish – xalq manfaatlariga xizmat qilishi, mehnat samaradorligi va sifat, qurilayotgan jamiyat uchun yangi imkoniyatlar, qulay shart-sharoitlar yaratadi.

Ta’kidlash zarurki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan jamiyat taraqqiyoti poydevorini qurish, uni takomillashtirib borish asoslarini ta’minlab berish maqsadida, Prezidentimiz tomonidan bugungi kunga qadar tasdiqlangan bir qator qaror va farmonlar – mazkur sohada amalga oshirilishi lozim bo‘lgan vazifalarning izchil mexanizmini yaratdi. O‘zbekiston Respublikasi aholisining hammasi ham bu haqda to‘liq ma’lumotga ega bo‘lmasa-da, vaqt o‘tishi bilan ushbu tizim jamiyat hayotining butun jabhasini qamrab olishini dunyo tajribasi ko‘rsatmoqda. Turli idoralar axborot tizimlari o‘rtasida elektron hamkorlikka o‘tilishi aynan elektron hukumatning shakllanish jarayoni

sanaladi. Ushbu jarayonning markazida davlat organi emas, aynan foydalanuvchi turmog‘i lozim.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va hukumat qarorlarining maqsadi - davlat boshqaruvining barcha pog‘onalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, xujjatlarni elektronlashtirish, milliy axborot segmentini rivojlantirish, xodimlar va aholiga keng miqyosda qulay interaktiv xizmatlarni ko‘rsatish, axborot xafvsizligini ta‘minlash, barcha xududlarni simli va simsiz kommunikatsiya tarmog‘iga ulash, ma‘lumotlar integratsiyasini ta‘minlashni qo‘llab quvvatlash va amaliyotga keng joriy etish bo‘lib hisoblanadi.

“Elektron hukumat” ning yakuniy maqsadi interaktiv xizmatlarini taqdim etishning imkoniyatlarini yanada yaxshilashga qodir bo‘lgan mukammal elektron davlat boshqaruv apparatini yaratishdan iborat.

“Elektron hukumat” joriy etilgach, davlat organlari faoliyatining shaffofligi va ochiqligi ancha ortadi, davlat organlari xizmatlaridan foydalanish kengayadi va osonlashadi, ularni alohida fuqarolarga taqdim etish imkoniyati vujudga keladi, fuqarolarni siyosiy jarayonlarga va davlat boshqaruviga jalb etish imkoniyati yuzaga keladi, axborotlardan foydalanish va ularni almashish tezlashadi, davlat xizmatlarini aholi va biznes vakillariga taqdim etish optimallasadi, fuqarolarni o‘z-o‘ziga xizmat qilish imkoniyati paydo bo‘ladi, shu bilan birga, barcha foydalanuvchilarga davlat xizmatlarini taqdim etish bilan bog‘liq boshqa afzalliklar va qulayliklar taqdim etiladi [1].

Mamlakatimizda milliy axborot tizimini shakllantirish, iqtisodiyot va jamiyat faoliyatining barcha sohalarida zamonaviy axborot texnologiyalari hamda telekommunikatsiya vositalaridan foydalanish ko‘lamini kengaytirish, elektron hukumatni shakllantirish borasida tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Elektron hukumatni shakllantirishning huquqiy asoslarini mustahkamlash maqsadida “Axborot olish kafolatlari va erkinligi to‘g‘risida”gi, “Telekommunikatsiyalar to‘g‘risida”gi, “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi, “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi, “Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida”gi, “Elektron to‘lovlar to‘g‘risida”gi, “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi, “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”gi qonunlar qabul qilindi.

SHuningdek hukumat portalida, Vazirliklar, Agentlik va boshqa Davlat organlarining saytlariga havolalar, ularning manzillari, aloqa shakllari va mas‘ul shaxslarining qabul

kunlari batafsil yoritilgan. Hukumat portali orqali bir tomonlama axborot taqdim qilish, qonunchilik manbalari bilan tanishtirish shaklidan, ikki tomonlama, ya'ni, haqiqiy interaktiv xizmat shakliga o'tish jarayonida birinchilardan bo'lib Davlat soliq inspeksiyasiboshlab berdi.

Hukumat portalida interaktiv davlat xizmatlarining soni ortib, ular sifat jihatdan ham takomillashib bordi. Keyingi davrda har bir davlat idorasi, tashkiloti, muassasa va boshqa tuzilmalarning, mahalliy hokimiyatlarning rasmiy veb-saytlarida alohida interaktiv xizmatlar bo'limi tashkil etildi. Biroq, bu holatning bitta noqulaylik tarafi mavjud edi: ular tarqoq holda bo'lib, har bir muassasaga murojaat etishda, uning sayti saytidan foydalanish, agar murojaatni ko'rib chiqishda boshqa muassasaning ham ishtiroki talab qilinsa, bunda murojaat etuvchi fuqaro, ikkinchi muassasaga ham alohida murojaat bilan chiqishi kerak edi.

O'zbekistonda ham dunyoning boshqa mamlakatlari kabi elektron hukumatni shakllantirish va joriy etishga katta e'tibor qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada kengroq joriy qilishva rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2012-yil 21-martdagi PQ-1730-son qarori hamda ushbu qaror bilan tasdiqlangan "2012–2014-yillarda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada keng joriy etish varivojlantirish dasturi"ni amalga oshirish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ushbu qarorda 2012–2014-yillar mobaynida O'zbekistonda AKT sohasini, shu jumladan "elektron hukumat"ni rivojlantirishning asosiy vazifalari belgilab berilgan [3].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining milliy axborot-kommunikatsiya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2013-yil 27-iyundagi PQ-1989-son qarori respublikamizda elektron hukumatni joriy etish va yanada rivojlantirish yo'lida muhim turtki bo'ldi. Mazkur qaror bilan mamlakatimizda "elektron hukumat" tizimini joriy etish va rivojlantirish bo'yicha bir qator loyihalar va chora-tadbirlar belgilandi, ularni amalga oshirish mexanizmlari va muddatlari aniqlandi. Shu bilan birga, Milliy axborot-kommunikatsiya tizimini yanada rivojlantirishning Kompleks dasturini amalga oshirishni muvofiqlashtiruvchi Respublika komissiyasi tashkil qilindi. Bundan tashqari, davlat organlarining oldiga ularning funktsiya va vazifalarini operativ va sifatli bajarilishini ta'minlash maqsadida axborot tizimlarini yaratish va o'zaro integratsiya qilish, davlat organlari faoliyatini avtomatlashtirish kabi bir qator muhim masalalar qo'yildi. Shuningdek, yuqoridagi hujjatga asosan O'zbekiston Respublikasi Aloqa, axborotlashtirish

va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo'mitasi qoshida 2 ta yangi markaz – "Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish markazi va Axborot xavfsizligini ta'minlash markazlarini tashkil etildi. Ushbu markazlar oldiga mamlakatimiz axborot resurslari, tizim va tarmoqlarini jadal rivojlantirish, axborot xavfsizligini ta'minlashdek muhim maqsad va vazifalari qo'yildi.

Elektron hukumat bu – raqamli texnologiyalar, Internet va zamonaviy ommaviy axborot vositalari asosida davlat xizmatlarini taqdim qilish jarayonini, fuqarolarni va boshqaruvni ichki va tashqi o'zaro munosabatlarda o'zgartirishlar vositasida ishtirokini doimiy optimallashtirishdir. Elektron hukumat aholiga, tadbirkorlarga va davlat organlariga ko'rsatilayotgan davlat xizmatlarini taqdim qilishni osonlashtiradi, fuqarolarning o'z-o'zini boshqarishlari uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi, ularning texnologik yangiliklardan xabardorligini oshiradi va davlat boshqaruvidagi ishtirokini osonlashtiradi [4].

"Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish markazi faoliyati mamlakatimizda davlatning aholi va tadbirkorlik subyektlari bilan elektron hamkorlik tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Davlat organlarida foydalaniladigan ma'lumotlar bazasi va axborot resurslarini loyihalashtirish, ishlab chiqish va birlashtirish mexanizmini nazarda tutadigan ushbu tizimni shakllantirishga yagona texnologik yondashuvni ta'minlaydigan mazkur markaz bu boradagi jahon tendensiyalari hamda xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil va tadqiq etadi, elektron hukumat tizimini rivojlantirish jarayonida tadbirkorlik subyektlari va aholiga vaqt va mablag'ni tejagan holda sifatli davlat xizmatlari ko'rsatish, yangi-yangi xizmatlarni elektron ko'rinishga o'tkazish kabi vazifalarni hal etadi [5].

Elektron hukumat – davlat organlarining jismoniy va yuridik shaxslarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash yo'li bilan davlat xizmatlari ko'rsatishga doir faoliyatini, shuningdek idoralararo elektron hamkorlik qilishni ta'minlashga qaratilgan tashkiliy huquqiy chora-tadbirlar va texnik vositalar tizimi [6].

Elektron hujjat – elektron shaklda qayd etilgan, elektron raqamli imzo bilan tasdiqlangan hamda elektron hujjatning uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan boshqa rekvizitlariga ega bo'lgan axborot [7].

Elektron raqamli imzo – elektron hujjatdagi mazkur elektron hujjat axborotini elektron raqamli imzoning yopiq kalitidan foydalangan holda maxsus o'zgartirish natijasida hosil qilingan hamda elektron raqamli imzoning ochiq kaliti yordamida elektron hujjatdagi

axborotda xatolik yo'qligini aniqlash va elektron raqamli imzo yopiq kalitining egasini identifikatsiya qilish imkoniyatini beradigan imzo [8].

Elektron hujjat aylanishi – elektron hujjat aylanishi elektron hujjatlarni axborot tizimi orqali jo'natish va qabul qilib olish jarayonlari yig'indisidan iborat bo'ladi. Elektron hujjat aylanishidan bitimlar tuzish (shu jumladan shartnomalar tuzish), hisobkitoblarni, rasmiy va norasmiy yozishmalarni amalga oshirish hamda boshqa axborotni uzatishda foydalanish mumkin [9].

Davlat xizmati – ariza beruvchilarning so'rovlariga ko'ra amalga oshiriladigan, davlat organlarining vazifalarini bajarish bo'yicha ular tomonidan ko'rsatiladigan xizmat. Agar qonunchilikka muvofiq davlat xizmatlari ko'rsatish funksiyalari boshqa tashkilotlar zimmasiga yuklatilgan bo'lsa, ular ham davlat xizmatini ko'rsatishlari mumkin [10].

Ochiq ma'lumotlar portali ishga tushirishdan ko'zlangan asosiy maqsad – davlatning barqaror rivojlanishida hukumat va aholining hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zaro hamkorlik, axborot-ma'lumot almashish imkoniyatlaridan unumli foydalanishni taqozo etadi. Axborot, birinchi navbatda, jamiyat taraqqiyotiga ta'sir qiluvchi bilimdir. Shuning uchun ham davlat faoliyatiga oid barcha ma'lumotlar aholi turmush tarzida muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Ma'lumotlarning cheklanmagan miqdorda taqdim etilishi xalqqa uning ichidan kerakli bilimlarni ajratib olish va jarayonlarga nisbatan munosabatini shakllantirish, ijtimoiy hayotga kirishish imkonini beradi.

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, aholi uchun zarur ma'lumotlarni ularga o'z vaqtida taqdim qilmaslik va aholining axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirmaslik jamiyat rivojiga juda katta salbiy ta'siri o'tkazib, oqibatda "axborot taqchilligi" jamiyatning inqiroziga sabab bo'lishi mumkin. Ayni shu omil – Ochiq ma'lumotlar portali ishga tushirilishiga sabab bo'ldi.

"Ochiq ma'lumot" – bu, bir qarashda hammasi tushunarli, foydalanish mumkin bo'lgan ma'lumot.

Ochiq ma'lumotlar portalida ko'p marotaba, erkin va bepul foydalanish maqsadida mashinada o'qiladigan formatda internet tarmog'ida joylashtirilgan davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining faoliyati to'g'risidagi axborot joylashtiriladi.

Yagona portalda tadbirkorlik subyektlari va aholi uchun yil boshidan 30 ta yangi xizmat va servislar ishga tushirildi. Hozirda foydalanuvchilar, asosan tadbirkorlik subyektlari Yagona portal orqali quyidagi xizmatlardan foydalanishlari mumkin:

- tekshirishlar reja-jadvalidan elektron ko‘chirma olish;
- tashqi savdo operatsiyalari yagona elektron axbort tizimida tashqi savdo shartnomalari bo‘yicha ma‘lumotlarni ro‘yxatdan o‘tkazish;
- tadbirkorlik subyektlari uchun ularni gaz ta‘minlash tarmoqlariga ulanishlari uchun texnik shartlarni taqdim etish uchun arizalarni elektron ravishda taqdim etish
- “SMS-To‘lov” to‘lov tizimi orqali ba‘zi turdagi xizmatlar uchun to‘lovlarni amalga oshirish;
- tadbirkorlik subyektlari uchun to‘lov terminallari bilan ta‘minlash, mahalliy avtotransport vositalarini xarid etish uchun arizalarni elektron ravishda taqdim etish;
- faoliyatning ba‘zi turlari uchun litsenziyalar va ruxsatnomalarni olish uchun arizalarni taqdim etish va hakoza [11].

Xulosa

2014-yilning 1-oktabrida Yagona portalda tadbirkorlik subyektining kabineti ishga tushirildi. Ushbu kabinet orqali tadbirkorlik subyektlari turli soliq, statistika va boshqa turdagi hisobotlarni shakllantirishlari va yuborishlari, turli to‘lovlarni amalga oshirishlari, turli ma‘lumotlarni olishlari va boshqa turdagi interaktiv davlat xizmatlaridan foydalanishlari mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib jamiyat ijtimoiy-siyosiy hayotida axboratlashtirishni o‘rni oshib bormoqda. Mamlakatimiz ijroi hokimiyatida “Elektron hukumat” tizimini joriy etish va rivojlantirish borasida olib borilayotgan islohotlar va ularning natijalarida ko‘rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. “O‘zbekistonda ilm-fan va ta‘lim masalalari: muammo va yechimlar” mavzusidagi 1-son konferensiya materiallari <http://reja.tdpu.uz/shaxsiyreja/ views/article/files/3228/ ABDURAHMONONOVA % 20 DILDORA.pdf>
2. Elektron hukumat asoslari. Interaktiv davlat xizmatlari. URL: <https://fayllar.org/pdfview/9-mavzu-elektron-hukumat-asoslari-interaktiv-davlatxizmatlari.html>
3. O‘zbekistonda elektron hukumatni joriy etish va rivojlantirish holati. URL: <https://www.uzavtoyul.uz/uz/post/ozbekistonda-elektron-hukumatni-joriy-etish-varivojlantirish.html>

4. A.Abdiraimov / “Elektron hukumat va xizmatlar sohasini raqamlashtirish xususiyatlari” / <https://cyberleninka.ru/article/n/elektron-hukumat-va-xizmatlarsohasini-raqamlashtirish-xususiyatlari>

5. O‘zbekistonda “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi qonun kuchga kirdi, URL: <https://kun.uz/uz/20595986>

6. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

7. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 2004-y., 1-2-son, 12- modda; O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 33- son, 439- modda; Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 19.04.2018-y., 03/18/476/1087-son; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

8. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

9. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2004-y., 20-son, 230- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

10. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

11. O‘zbekistonda elektron hukumatni joriy etish va rivojlantirish holati <https://www.uzavtoyul.uz/uz/post/ozbekistonda-elektron-hukumatni-joriy-etish-varivojlantirish.html>